

PIOTR GRYZIEC OFMConv

CHARYZMAT PARAKLEZY

Charyzmat paraklezy jest wyraźnie wymieniony w zestawie charyzmatów znajdującym się w Liście do Rzymian 12, 6-8. Interesujący nas fragment brzmi: „εἶτε ὁ παρακαλῶν ἐν τῇ παρακλήσει” Grecki czasownik παρακαλέω ma bardzo szeroką skalę znaczeń¹; u Pawła oznacza zwykle zachęcające napomnienie lub pocieszenie², stąd Biblia Tysiąclecia mówi o darze napominającego, natomiast Biblia Poznańska o zachęcaniu. K. Romaniuk słowo ὁ παρακαλῶν tłumaczy jako „podnoszący na duchu”, niemieccy egzegeci oddają zaś powyższy imiesłów zwykle przez *Seelsorger* [duszpasterz] (troszczący się o dusze, duszpasterz)³.

Bezpośredni kontekst nie przynosi danych do rozstrzygnięcia, jakie znaczenie słowa παρακαλεῖν należy tutaj odczytać. Interesujące jest nie tylko samo znaczenie terminu παρακαλεῖν, lecz także charakter i dalsze implikacje wspomnianego charyzmatu, tym bardziej że w Pawłowej teologii słowa Bożego termin παρακαλεῖν spełnia bardzo istotną rolę⁴.

Zanim jednak przejdziemy do szczegółowej egzegezy tekstu Rz 12, 6-8, warto odwołać się do innego fragmentu Listu do Rzymian, gdzie także jest mowa o pewnym charyzmacie, który został zinterpretowany przez Pawła za pomocą czasownika συμπακαλέω, będącego złożeniem przedrostka συν i słowa παρακαλεῖν. Analiza tego fragmentu może rzucić wiele światła na rozumienie charyzmatu paraklezy.

¹ Por. O. S c h m i t z. παρακαλέω, παράκλησις. TWNT V 792-797; J. T h o m a s. παρακαλέω. EWNT III 54-64.

² Por. m.in. H. S c h l i e r. *Die Eigenart der christlichen Mahnung nach dem Apostel Paulus*. W: t e n z è. *Besinnung auf das Neue Testament. Exegetische Aufsätze und Vorträge*. Bd. 2. Freiburg 1964 s. 340-357.

³ Tak m.in.: U. Wilckens, H. W. Schmidt, P. Stuhlmacher, W. de Boor, E. Käsemann.

⁴ Na ten temat por. P. G r y z i e c. *παρακαλεῖν w listach Pawłowych*. Lublin 1991 (rozprawa doktorska, mps).

I. „Χάρισμα πνευματικόν” (Rz 1, 11-12)

Na wstępie Listu do Rzymian Paweł kilkakrotnie podkreśla swoje pragnienie osobistego spotkania się z rzymskimi chrześcijanami. Najpierw „prosi we wszystkich modlitwach”, by nadarzyła mu się okazja przybycia do Rzymu (Rz 1, 10), następnie powtarza, że chce ich zobaczyć⁵. Silne pragnienia Apostoła podkreśla użyty czasownik *ἐπιποθέω*⁶.

Cel tak bardzo pożądaney wizyty we wspólnocie rzymskiego Kościoła został wyrażony w Rz 1, 11-12:

ἵνα τι μεταδῶ χάρισμα ὑμῖν πνευματικὸν εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς τοῦτο δὲ ἐστὶν συμπαρακληθῆναι ἐν ὑμῖν διὰ τῆς ἐν ἀλλήλοις πίστεως ὑμῶν τε καὶ ἐμοῦ.

Kluczowe dla wyżej przytoczonej wypowiedzi określenie *χάρισμα πνευματικόν* jest hapax legomenon w NT. Wyrażenie to jest o tyle zaskakujące, że już samo słowo *χάρισμα* jest ze swej natury „duchowe”, a w większości wypadków oznacza wprost dar Ducha Świętego⁷. Dlatego przymiotnik *πνευματικόν* wydaje się być tutaj zupełnie zbędny. Większość egzegetów pomija tę trudność, stwierdzając po prostu, że *πνευματικόν* ma jedynie uwypuklić fakt pochodzenia *χάρισμα* od Ducha Świętego⁸. U. Wilckens uważa, że używając tego wyrażenia, Paweł chce przedstawić się rzymskim chrześcijanom jako charyzmatyk⁹, w kontraście do 1, 5, gdzie występuje jako apostoł pogan. Do zupełnie innych wniosków doszedł E. E. Ellis¹⁰. Zauważył mianowicie, że o ile termin *χάρισμα* uży-

⁵ „ιδεῖν” może znaczyć również „powtórnie zobaczyć”, niemniej równie dobrze w NT, jak i w powszechnym języku greckim może chodzić o „zobaczenie po raz pierwszy” (por. Łk 9, 9; 23, 8; Dz 28, 20). Może znaczyć także „poznać” (Ga 1, 18 n.). Por. H. S c h l i e r. *Der Römerbrief*. Freiburg–Basel–Wien 1977 s. 38. Herder TKNT 8. Por. O. M i c h e l. *Der Brief an die Römer*. 4. Aufl. Göttingen 1966 s. 48. KEK 4. Por. E. K ä s e m a n n. *An die Römer*. 3. Aufl. Tübingen 1974 s. 16. HNT 8a.

⁶ Znaczy on: „gorąco pragnąć, tęsknić” (por. Baur 603).

⁷ Por. przede wszystkim 1 Kor 12, 4: „Różne są charyzmaty (*χαρισμάτα*), ale jeden Duch”. E. K ä s e m a n n (jw. s. 16) komentując to wyrażenie, stwierdza: „Według 1 Kor 12, 2 nn. wszystkie charyzmaty są *πνευματικά*, lecz Paweł unika tego ostatniego terminu, gdzie tylko może, i zastępuje go tym pierwszym”. Por. t e n z e. *Geist und Geistesgaben im NT*. RGG (1958) II 1272-1279; H. C o n z e l m a n n. *χάρισμα*. TWNT IX 395; M. K e t t u n e n. *Der Abfassungszweck des Römerbriefes*. Helsinki 1979 s. 144.

⁸ Por. H. W. Schmidt (*Der Brief des Paulus an die Römer*. 2. Aufl. Berlin 1966 s. 25. THKNT 6): „Auf *πνευματικόν* einen besonderen Nachdruck legt: nichts Eigenes will ich euch aufdrängen, sondern Gottes Geist soll wirken”. Podobnie Th. Z a h n. *Der Brief des Paulus an die Römer*. 2. Aufl. Leipzig 1925 s. 59; Ch. K. B a r r e t t. *A Commentary on the Epistle to the Romans*. London 1973 s. 25. BlackNTC; S c h l i e r, jw. s. 38.

⁹ Por. *Der Brief an die Römer*. Zürich 1978 s. 79. EKK 6/I. Podobnie M i c h e l, jw. s. 44.

¹⁰ *Spiritual Gifts in the Pauline Community*. NTS 20:1974 s. 129. Podobne rozróżnienie przeprowadza F. A. S u l l i v a n. *Charyzmaty i odnowa charyzmatyczna*. Przeł. T. Micewicz. Warszawa 1985 s. 17-19.

wany jest na określenie wszystkich rodzajów darów Ducha Świętego¹¹, o tyle określenie *πνευματικόν* jest przez Pawła zarezerwowane dla darów, które wiążą się z natchnioną słowną proklamacją. Wspomniane w 1 Kor 9, 11 słowo *πνευματικά*, które Apostoł „zasiał” wśród Koryntian, w bezpośrednim kontekście jest określone jako „głoszenie Ewangelii” Według 1 Kor 12, 1 określenie *πνευματικά* jest związane z mówieniem „pod natchnieniem Ducha” (*ἐν πνεύματι*). Podobnie *τὰ πνευματικά*, które zapowiada temat 14 rozdziału, jest następnie egzemplifikowane jako dar proroctwa i języków, a także śpiewania hymnów, nauczania, objawiania rzeczy zakrytych i wyjaśniania języków (1 Kor 14, 26). Tak więc przymiotnik *πνευματικόν*, uzupełniając rzeczownik *χάρισμα*, nie tworzy tautologii, lecz precyzuje, o jakiego rodzaju charyzmat chodzi autorowi listu.

Jednak nawet powyższa interpretacja przymiotnika *πνευματικόν* jeszcze wszystkiego nie wyjaśnia. Aby stwierdzić, jaki konkretny charyzmat miał Paweł na myśli, należy przyrzeć się bliżej bezpośredniemu kontekstowi.

1. Rzeczownik *χάρισμα* poprzedzony jest zaimkiem nieokreślonym *τι*¹². Paweł nie zna dobrze sytuacji w gminie rzymskiej. Nie wie, jakie charyzmaty Rzymianie już odkryli w swojej wspólnotcie. Dopiero po spotkaniu ze wspólnotą okaże się, na czym ma polegać przyniesiony przez Pawła dar¹³. Do Koryntian, których problemy znał bardzo dobrze, napisał, że „nie brakuje im żadnego charyzmatu” (1 Kor 1, 7). Określenie *μηδὲν χάρισμα* jest tutaj pewnego rodzaju przeciwstawieniem do *τι χάρισμα* z Rz 1, 11b.

2. Zasygnalizowany paralelizm między początkiem 1 Kor i Rz ma jeszcze szerszy zasięg¹⁴. Fakt ten pomoże nam rzucić więcej światła na interpretację zwrotu *χάρισμα πνευματικόν*. Obydwa listy, co zresztą należało do ówczesnego schematu epistolarnego¹⁵, rozpoczynają się od dziękczynienia: „*Εὐχαριστῶ τῷ θεῷ μου περὶ ὑμῶν*” (1 Kor 1, 4; Rz 1, 8; por. także 1 Tes 1, 2). W 1 Kor 1, 4 przedmiotem dziękczynienia jest „laska dana w Jezusie Chrystusie” Koryntianom, natomiast w Rz 1, 8 Apostoł dziękuje Bogu za wiarę Rzymian, „o której mówi się po całym świecie” Dalszy ciąg listu brzmi:

¹¹ W 1 Kor 12, 1-6 Paweł używa czterech określeń: *πνευματικά, διακονίαι, ἐνεργήματα i χαρίσματα*, z tym że tego ostatniego także w szerszym sensie, obejmującym także pozostałe grupy. Por. H. S c h ü r m a n n. *Die geistliche Gnadengaben in den paulinischen Gemeinden*. Leipzig 1966 s. 27-32. BG-NT 18.

¹² Käsemann twierdzi, że „das sonderbare *τι* in 11b hält alle Möglichkeiten offen” (*Der Brief an die Römer* s. 16).

¹³ Por. M i c h e l, jw. s. 48. Podobnie E. B e s t. *The Letter of Paul to the Romans*. Cambridge 1967 s. 13.

¹⁴ Na ten temat por. J. R. R i c h a r d s. *Romans and First Corinthians*. NTS 13:1966/67 s. 14-30.

¹⁵ Por. J. T. S a n d e r s. *The Transition from Opening Epistolary Thanksgiving to Body in the Letters of the Pauline Corpus*. JBL 81:1962 s. 384-362.

W Nim [tj. Chrystusie] zostaliście wzbogaceni we wszystko: we wszelkie słowo i wszelkie poznanie ⁶tak, że świadectwo Chrystusowe utrwaliło się w was ⁷tak, że nie brakuje wam żadnego charyzmatu (*μηδενὶ χαρίσματι*), gdy oczekujecie objawienia się Pana naszego Jezusa Chrystusa. ⁸On też będzie umacniał was aż do końca, abyście byli bez zarzutu w dzień Pana naszego Jezusa Chrystusa (1 Kor 1, 5-8).

„Wszelkie słowo” (*πάς λόγος*) i „wszelkie poznanie” (*πάση γνώσις*) mają swoje odpowiedniki w katalogu charyzmatów w 1 Kor 12, 8: „Jednemu dane jest przez Ducha słowo mądrości (*λόγος σοφίας*), drugiemu słowo poznania (*λόγος γνώσεως*)”¹⁶. Skoro odpowiednikiem „łaski” z 1 Kor jest „wiara” Rzymian, to co jest odpowiednikiem „świadectwa Chrystusowego”? Większość egzegetów uważa, że gen. *τοῦ Χριστοῦ* należy traktować jako gen. objectivus – świadectwo „o Chrystusie”, w takim zaś wypadku jest ono synonimem Ewangelii, kerygmatu, który stanowi bazę dla ugruntowania życia wiary¹⁷. Także występujące w bezpośrednim kontekście terminy: „słowo” i „poznanie”, znajdują się w tym samym nurcie znaczeniowym. M. Kettunen sugeruje, że *χάρισμα* mogłoby być „darem chrześcijańskiego” poznania¹⁸, tym bardziej że *βεβαιουὶν* w 1 Kor 1, 6. 8 jest synonimem *στηρίζειν* z Rz 1, 11b.

3. Na związek Pawłowego *χάρισμα* z Ewangelią wskazują liczne paralele z 1 Tes. Termin *εὐαγγέλιον*, jak i związany z nim czasownik *εὐαγγέλιζομαι* wybijają się jako motyw przewodni zarówno w Rz 1 (por. 1, 1. 9. 15. 16), jak i w 1 Tes 1-2 (por. 1 Tes 1, 5; 2, 2. 4)¹⁹. Przymiotnik *πνευματικόν* mógłby być aluzją do 1 Tes 1, 5, według którego głoszenie Ewangelii dokonało się *ἐν πνεύματι ἀγίῳ*²⁰. Wreszcie Tymoteusz, który został wysłany do Tesaloniki dla umocnienia tamtejszych chrześcijan, został przez Pawła nazwany współpracownikiem Bożym²¹ – *ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ* (1 Tes 3, 2).

4. M. Kettunen twierdzi, że przez czasownik *μεταδῶ* Paweł podkreśla różnicę w stosunku do *δῶ*. Słowo *μεταδίδωμι* bardziej oznacza „dzielić się tym, co się samemu posiada”, niż „przekazać”²². Ten sam czasownik został użyty przez Pawła w 1 Tes 2, 8: „Chcieliśmy wam dać (*μεταδοῦναι*) nie tylko Ewangelię Bożą” Kettunen słusznie powołuje się na ten tekst jako paralelny do rozważa-

¹⁶ Michel (jw.) nawiązuje do tej paraleli: „Erst in der Begegnung mit der Gemeinde wird sich herausstellen, welches Wort, welche Erkenntnis, welche Glaubensstärkung der Gemeinde nottut”

¹⁷ Tak H.-J. K l a u c k. *1. Korintherbrief*. Würzburg 1984 s. 19. NEchter 7; Por. F. L a n g. *Die Briefe an die Korinther*. Göttingen 1986 s. 18. NTD 7.

¹⁸ Zob. jw. s. 146.

¹⁹ Ponadto kilkakrotnie jako „λόγος τοῦ θεοῦ”

²⁰ Por. Kol 1, 9; por. K e t t u n e n, jw. s. 146.

²¹ Niektóre warianty zamiast „współpracownik” mają „sluga” („διακονος”).

²² K e t t u n e n, jw.; por. Rz 12, 8; Ef 4, 28; Łk 3, 11. Podobnie M. -J. L a g r a n g e. *Saint Paul. Epître aux Romains*. 2 ed. Paris 1951 s. 14; S c h l i e r. *Der Römerbrief* s. 38.

nego²³, jednak paralelizm ten nie daje podstaw, aby wnioskować, jak to czyni wielu egzegetów, że *χάρισμα πνευματικόν* jest synonimem głoszenia Ewangelii²⁴. Przeciwno takiemu wnioskowi świadczą następujące fakty: a) sama Ewangelia nigdzie nie jest przez Pawła nazywana charyzmatem; b) nie spełnia ona definicji charyzmatu według 1 Kor 12²⁵.

Ze wspomnianej wyżej paraleli można natomiast wyprowadzić inny wniosek. Ewangelia jest werbalizacją zbawczego orędzia, a zatem w przytoczonym zdaniu termin *μεταδίδωμι* wyraża słowny jej przekaz. Analogicznie można się spodziewać, że w Rz 1, 11 chodzi o charyzmat, który wymaga werbalizacji, aby zaczął „funkcjonować” we wspólnocie, i na tym właśnie polegałoby owo „przekazanie”²⁶.

5. Celem charyzmatu jest umocnienie (*εις τὸ στηριχθῆναι*). Tymoteusz, pełnomocnik Apostoła, został wysłany do Tesaloniki *εις τὸ στηριζαί* tamtejszych chrześcijan (1 Tes 3, 2)²⁷. Użyta w Rz 1, 11b strona bierna tego czasownika wyraża natomiast tzw. *passivum divinum*²⁸. Paweł chce podkreślić, że istotnym sprawcą umocnienia jest Bóg, on zaś jest tylko pośrednikiem. Chce „postawić swój ludzki udział w cieniu działania Boga”²⁹.

6. Przejście do drugiej części zdania dokonuje się za pomocą zwrotu *τοῦτο δὲ ἐστίν*. Większość komentatorów twierdzi, że Paweł koryguje w ten sposób swoją myśl i szerzej wyjaśnia, jakie skutki ma przynieść „charyzmat umocnienia”³⁰. Korekta ta brzmi:

συμπαρακληθῆναι ἐν ὑμῖν διὰ τῆς ἐν ἀλλήλοις πίστεως ὑμῶν τε καὶ ἐμοῦ (Rz 1, 12).

²³ Zob. jw. s. 146.

²⁴ Tak sugeruje K. Kertelge. *Der Brief an die Römer*. Leipzig 1970 s. 31; por. J. Hertel. *Charisma – Signal einer Gemeintheologie des Paulus*. W: *Kirche im Werden*. Hrsg. J. Hainz. München 1976 s. 76 n.

²⁵ Käsemann (*Geist und Geistesgaben*) tak przedstawia Pawłową definicję charyzmatu: „Charisma ist [...] die Individuation der spezifische Anteil der jedem Christen mit der Taufe gegeben Gnade und, da Gabe stets verpflichtet, der Gemeinde lebendig macht, Christus Gehorsam begründet, zugleich spezifischer Anteil an der Diakonie”

²⁶ Nie ma podstaw interpretacja, jaką prezentuje J. K. Parrott. *Rom 1, 11 and Ga 3, 5. Pauline Evidence for the Laying on of Hands*. ExT 79:1967 s. 151. W określeniu „*μεταδίδωμι*” widzi on ryt nalożenia rąk, jako sposób przekazywania charyzmatów (odwołując się do opisów z Dz).

²⁷ Por. także 1 Tes 3, 12; 2 Tes 2, 17; 3, 3; Dz 14, 22; 15, 32. 41; 18, 23.

²⁸ Por. S. Lyonnet. *Exegesis Epistulae ad Romanos*. Romae 1963 s. 58. Skrypt Pont. Inst. Biblicum, p. 1. Podobnie Schmidt, jw. s. 25; J. Murray. *The Epistle to the Romans*. Grand Rapids 1959 s. 22.

²⁹ Kettunen, jw. s. 148.

³⁰ Por. Käsemann. *An die Römer* s. 16; Schlier. *Der Römerbrief* s. 28; Barrett, jw. s. 25; Michel, jw. s. 48; Murray, jw. s. 22; Conzelmann, jw.

Co owa poprawka wnosi do treści tekstu? Wielu sądzi, że chodzi o wskazanie na wzajemność działania – nie tylko Paweł chce umocnić Rzymian, lecz i sam spodziewa się doznać umocnienia. Zarówno on, jak i adresaci listu mają być dawcami i odbiorcami daru³¹.

Taka interpretacja nie wyjaśnia jednak wielu problemów natury filologicznej, jak też nie znajduje potwierdzenia w tekstach paralelnych w 1-2 Tes i 2 Kor.

7. Jeden z tekstów paralelnych, do którego odwołują się komentatorzy, odnosi się do Tymoteusza, wysłanego do Tesaloniki: *εις τὸ στηριζαὶ ὑμᾶς καὶ παρακαλέσαι ὑπὲρ τῆς πίστεως ὑμῶν*. Pierwsza symptomatyczna różnica między obydwoma tekstami polega na tym, że w Rz 1, 11n. zarówno słowo *στηρίζω*, jak i *παρακαλέω* zostały użyte w stronie biernej. W takim razie także w drugim *passivum* (*συμπαρακληθῆναι*) należy widzieć *passivum divinum*³², tym bardziej że:

a) w zdaniu brak wyraźnie wymienionego podmiotu;

b) wyrażenie *ἐν ἀλλήλοις* odnosi się do wiary, a nie do czasownika *στηριχθῆναι*³³;

c) słowo *παρακαλεῖν* w podobnej sytuacji w 2 Kor wyraźnie wskazuje na Boga jako podmiot działania³⁴;

d) M. Kettunen twierdzi, że da się udowodnić, że w listach Pawłowych gmina nigdy nie występuje jako podmiot utwierdzenia wiary Apostoła³⁵.

8. Druga różnica dotyczy przyimka rządzącego rzeczownikiem *πίστις*. W 1 Tes 3, 2 wiara była przedmiotem umocnienia (*ὑπὲρ τῆς πίστεως*)³⁶, natomiast w Rz 1, 12 występuje zwrot *διὰ τῆς πίστεως*. *Διὰ* z gen. wskazuje zwykle na przyczynę pośrednią lub sposób działania³⁷. Jako przykład można przywołać znany już tekst:

*διὰ τοῦτο παρεκλήθημεν, ἀδελφοί, ἐφ' ὑμῖν
διὰ τῆς ὑμῶν πίστεως (1 Tes 3, 7).*

³¹ Tak m.in. C o n z e l m a n n, jw. s. 395; S c h l i e r. *Der Römerbrief* s. 39; B a r r e t t, jw. s. 25; B e s t, jw. s. 13. Niektórzy tę poprawkę tłumaczą skromnością Apostoła, tak: S c h m i d t, jw. 25; M u r r a y, jw. s. 22; P. S t u h l m a c h e r. *Der Brief an die Römer* s. 28. K. Romaniuk (*List do Rzymian*. Poznań 1978 s. 85) sądzi, że Apostoł chce w ten sposób zjednać sobie życzliwość gminy.

³² Co prawda literalnie jako gen. auctoris występuje tutaj wiara, ale tam, gdzie dzieje się coś za przyczyną wiary, zawsze działa Bóg.

³³ Jak słusznie zauważa K e t t u n e n, jw. s. 155.

³⁴ „Pocieszyciel (ὁ παρακαλῶν) udręczonych, Bóg, pocieszył (*παρεκάλεσεν*) i nas” (2 Kor 7, 6). „Tak więc zostaliśmy pocieszeni (*παρακεκλήμεθα*)” – 2 Kor 7, 13.

³⁵ K u t t u n e n, jw. 156.

³⁶ Niektóre świadectwa tekstu mają „περί, co jednak nie zmienia sensu zdania. Zresztą wyraźny komentarz do tej sytuacji daje sam Apostoł w 3, 5: „Posłałem (Tymoteusza), aby zbadal waszą wiarę, czy przypadkiem nie zwiódł was kusiciel i czy nasz trud nie okazał się daremny”

³⁷ Zerwick 112-114; Bl-Debr-Rehkopf 223, 3-4.

Zwrot *ἐφ' ὑμῖν* jest tu odpowiednikiem *ἐν ὑμῖν* z Rz 1, 12 i określa miejsce działania. Przyczyną pośrednią pociechy Pawła była natomiast umocniona przez Tymoteusza wiara Tesaloniczan. Ostatecznym zaś sprawcą pociechy – sam Bóg (*passivum divinum*).

9. Th. Zahn zwraca uwagę na różnicę, której nie zauważa wielu komentatorów, między wyrażeniem *τοῦτο δέ ἐστιν*, będącym hapax legomenon w NT, a *τουτέστιν*, występującym kilkakrotnie w NT³⁸. Także O. Michel twierdzi, że wyrażenie *τοῦτο δέ ἐστιν* nie objaśnia ani nie koryguje znaczenia *στεριχθῆναι* (jak miałyby to miejsce w przypadku użycia słowa *τουτέστιν*), lecz dotyczy korekty podmiotu³⁹, cała zaś dalsza część zdania wprowadza nową myśl, wynikającą z poprzedniej części. Egzegeci zauważają też, że zdanie Rz 1, 11-12 nie jest zbudowane poprawnie pod względem gramatycznym. Dlatego H. Lietzmann uważa, że *τοῦτο δέ ἐστιν συμπαρακληθῆναι* należałoby poprawić na *ἵνα συμπαρακληθῶ*⁴⁰. W ten sposób uzyskamy zdanie celowe, według którego pociecha Apostoła byłaby wynikiem umocnienia wiary Rzymian.

10. Jak już wspomnieliśmy, wyrażenie *ἐν ἀλλήλοις* odnosi się do wiary. W takim kontekście bardziej logiczne wydaje się przetłumaczenie tego zwrotu jako „wspólna” a nie „wzajemna” wiara⁴¹, gdyż ten drugi wariant wydaje się być mało zrozumiały. Tak samo należy potraktować paralelne określenie *ὑμῶν τε καὶ ἐμοῦ*. „Przez akcent położony na gen. zostało wyeksponowane, że na jedności i wspólnocie wiary zasadza się pociecha Pawła”⁴².

11. Dochodzimy wreszcie do słowa *συμπαρακληθῆναι*. Jest to hapax legomenon w NT, występuje jednak w klasycznej literaturze greckiej. Przedrostek *συν-* oznacza najczęściej „wspólnie”, „razem”. Stąd określenie *συμπαρακαλέω* zwykle tłumaczy się: „wspólnie pocieszyć się, zachęcić lub pokrzepić” Uwzględniając jednak fakt, że czasownik ten występuje w stronie biernej *συμπαρακληθῆναι*, należałoby przetłumaczyć jako „być wspólnie pocieszonym” (ewentualnie zachęconym czy podniesionym na duchu). Ponieważ już wcześniej stwierdzono, że sprawcą owej *παράκλησις* jest Bóg działający na gruncie wspólnej wiary, stąd *συμπαρακληθῆναι* nie może zawierać w sobie relacji wzajemności. Przedrostek *συν-* oznaczałby zatem, że zarówno Apostoł, jak i Rzymianie są wspólnie przedmiotem paraklezy, która pochodzi od Boga. Kettunen zwraca uwagę⁴³, że przedrostek *συν-* może mieć także sens czasowy. Wyrażałby wówczas równoczesność

³⁸ Por. jw. s. 61. Podobnie K e t t u n e n, jw. s. 155 n.

³⁹ Por. M i c h e l, jw. s. 48; K e t t u n e n, jw. s. 157.

⁴⁰ H. L i e t z m a n n. *An die Römer*. Tübingen 1971 s. 28. HNT 8.

⁴¹ Tak tłumaczy to wyrażenie m.in. B T, K. Romaniuk, H. W. Schmidt.

⁴² K e t t u n e n, jw. s. 159.

⁴³ Tamże s. 160.

czasową⁴⁴, co wcale nie stoi w sprzeczności z wyżej wyprowadzonym wnioskiem. Taka interpretacja miałaby swój odpowiednik w 2 Kor 1, 6 n., gdzie Paweł napisał: „gdy pocieszani jesteśmy (*παρακαλούμεθα*), to dla waszej pociechy”

12. Do tematu swojej apostołskiej wizyty w Rzymie Paweł powraca jeszcze raz w końcowej części listu:

Mam nadzieję, że w czasie tej podróży⁴⁵ was odwiedzę i że wy mnie tam dalej wyprawicie, gdy już się trochę wami nacieszę (Rz 15, 24),

oraz:

...żebym za wolą Bożą z radością (*ἐν χαρᾷ*) do was przybył i mógł się dzięki wam pokrzepić (*συναναπαύσωμαι*) (Rz 15, 32).

Motyw radości (*χαρά*) spotykamy także w relacji z misji Tytusa w Koryncie (2 Kor 7, 6n. 13). Termin ten występował w kontekście „pociechy” pochodzącej od Boga. Istotne jest spostrzeżenie⁴⁶, że w obydwu cytowanych zdaniach Apostoł wymienia jedynie siebie jako przedmiot pociechy i radości. Także tutaj przedrostek *συν-* (w słowie *συναναπαύω*)⁴⁷ nie wprowadza wzajemności relacji, lecz dotyczy tylko Apostoła.

Dotychczasowa analiza egzegetyczna pozwala zinterpretować sytuację wyrażoną w Rz 1, 11 n. w następujący sposób:

- Paweł pragnie osobiście przybyć do Rzymu z charyzmatem, dzięki któremu może umocnić wiarę rzymskich neofitów;
- Skutkiem tego będzie jedność „we wspólnej wierze”;
- Osiągnięty stan będzie równocześnie (*συν-*) przyczyną radości i „pociechy” Apostoła.

Pozostaje pytanie: O jaki konkretny charyzmat chodziło Pawłowi w sformułowaniu *χάρισμα πνευματικόν*? Wielokrotnie powoływaliśmy się na analogie dotyczące misji Tymoteusza (1 Tes 3, 2-8) oraz Tytusa (2 Kor 7, 6-15). Według 1 Tes 3, 2 zadaniem Tymoteusza było utwierdzenie wiary Tesaloniczan. Termin *παρακαλεῖν* wskazywał sposób, w jaki to utwierdzenie miało się dokonać – przez słowo apostołskiej paraklezy, które napomina i zachęca do postępowania godnego Boga. Dzięki podobnej akcji Tytusa w Koryncie sam Apostoł doznaje pociechy (2 Kor 7, 6. 13).

⁴⁴ Wulgata przekłada „simul” Podobnie Zerwick-Grosvenor: „to be encouraged at the same time in you”.

⁴⁵ Chodzi o podróż do Hiszpanii.

⁴⁶ Por. Z a h n, jw. s. 62.

⁴⁷ Słowo „*αναπαύω*” kilkakrotnie występuje w LXX jako synonim „*παρακαλέω*”

W kontekście przytoczonych analogii możemy powrócić do interpretacji słowa *συμπαρακληθῆναι*. Trudny do egzegezy przedrostek *συν-* może naprowadzić na myśl, że także *στηριχθῆναι* jest celem paraklezy apostoelskiej, jednak autor posłużył się dwoma różnymi czasownikami (*στηριχθῆναι* i *συμπαρακληθῆναι*), aby podkreślić, że „«*παράκλησις*» Apostoła jest innego rodzaju niż ta, której ma doznać gmina”⁴⁸. „Gmina ma być umocniona, Apostoł pocieszony”⁴⁹. „Wizyta w Rzymie może przynieść według przewidywań Apostoła korzyść dwustronną: nie tylko on swoim apostoelskim słowem ma nadzieję podnieść na duchu wiernych, lecz także oni swoją wiarą i uległością pokrzepią pełne zatroskania serce Apostoła”⁵⁰.

Po analizie określenia *χάρισμα πνευματικόν* z Rz 1, 11 omówimy termin *ὁ παρακαλῶν* z Rz 12, 8, a następnie skonfrontujemy ze sobą obydwa miejsca biblijne.

II. „ὁ παρακαλῶν” według Rz 12, 8

Zestaw charyzmatów w Rz 12, 6-8 ma charakterystyczną strukturę literacką:

<i>εἶτε προφητείαν</i>	<i>κατὰ τὴν ἀναλογίαν</i>	<i>τῆς πίστεως</i>
<i>εἶτε διακονίαν</i>	<i>ἐν τῇ διακονίᾳ</i>	
<i>εἶτε ὁ διδάσκων</i>	<i>ἐν τῇ διδασκαλίᾳ</i>	
<i>εἶτε ὁ παρακαλῶν</i>	<i>ἐν τῇ παρακλήσει</i>	
<i>ὁ μεταδιδούς</i>	<i>ἐν ἀπλότητι</i>	
<i>ὁ προϊστάμενος</i>	<i>ἐν σπουσῇ</i>	
<i>ὁ ἐλεῶν</i>	<i>ἐν ἰλαρότητι</i>	

1. Najwięcej trudności sprawia komentatorom umieszczony na drugim miejscu charyzmat posługiwania – *διακονία*. *Διακονίαί* występują w 1 Kor 12, 5, obok *χαρισμάτα* i *ἐνεργημάτα*, jako jedna z kategorii darów Ducha Świętego. Tutaj natomiast *διακονία* występuje pod wspólnym nagłówkiem *χαρισμάτα*. W żadnym zestawie charyzmatów *διακονία* nie jest wymieniona jako oddzielny specyficzny dar. Stąd wielu egzegetów uważa, że termin ten stanowi nomen genericum⁵¹. Jeśli tak, to bardzo osobliwe wydaje się umieszczenie diakonii między proroc-

⁴⁸ K e t t u n e n, jw. s. 160.

⁴⁹ M i c h e l, jw. s. 49.

⁵⁰ R o m a n i u k, jw. s. 84.

⁵¹ Tak m.in. Z a h n, jw. s. 546; L a g r a n g e, jw. s. 299; S c h l i e r, *Der Römerbrief* s. 370; U. W i l c k e n s, *Der Brief an die Römer III*. 2. Aufl. Zürich 1989 s. 14-15. E. Käsemann dzieli charyzmaty na trzy kategorie: charyzmaty przepowiadania, służebne oraz kierowania.

twem a darem nauczania. J. Roloff opierając się na strukturze literackiej twierdzi⁵², że cztery pierwsze charyzmaty na liście⁵³ związane są z przepowiadaniem słowa, podczas gdy pozostała triada określa praktyczne posługi i pomoce w gminie. O. Michel dopatruje się tu analogii z posługą słowa (*διακονία του λόγου*), o jakiej mowa w Dz 6, 4⁵⁴.

Z faktu, że dwa pierwsze dary określone są za pomocą rzeczowników abstrakcyjnych w acc. (*προφητεῖαν, διακονίαν*), następne natomiast występują w formie imiesłowów, H. Schürmann wnioskuje, że Paweł w ten sposób chce przeciwstawić dar prorocstwa posługom, które następnie przykładowo wymienia na dalszych pozycjach listy⁵⁵. Podobne przeciwstawienie występuje w 1 P 4, 11:

Służcie sobie nawzajem tym darem (*χάρισμα*), jaki każdy otrzymał.
Jeśli ktoś przemawia, niech to będą jakby słowa Boże, jeśli kto
pełni posługę (*διακονεῖ*), nie to czyni mocą, której udziela Bóg...

Jaka byłaby jednak racja takiego przeciwstawienia, skoro dwa następne dary – nauczania i paraklezy także są związane ze słowem Bożym? K. Romaniuk usiłuje rozstrzygnąć ten problem w sposób następujący: „Być może, że różnica między darem prorokowania a łaską posługiwania jest taka: prorok otrzymuje specjalne natchnienia od Ducha Świętego, posłudze zaś człowiek – aczkolwiek również powoływany przez Boga – oddaje się bardziej sam, choć rzecz jasna, korzysta także ze szczególnej Bożej pomocy”⁵⁶.

2. Pozostałe charyzmaty z Rz 12, 7-8 nie dadzą się przeciwstawić darowi prorocstwa także z następujących racji:

a) Według 1 Kor 14, 6 do *πνευματικά*, którymi posługują się prorocy dla zbudowania zgromadzenia, obok *προφητεία* należą również *ἀποκαλύψς, γνῶσις* i *διδασχῆ*.

b) Według 1 Kor 14, 31 dar prorokowania spełnia także funkcję pouczania (*μανθάνειν*) oraz napominania (bądź zachęcania czy też podnoszenia na duchu – *παρακαλεῖν*)⁵⁷.

c) Według Dz 15, 32: „Juda i Sylas, którzy byli prorokami, przez częste przemówienia zachęcali (*παρεκάλεσαν*) i umacniali (*ἐπεστήριξαν*) braci”

⁵² *Apostolat – Verkündigung – Kirche*. Gütersloh 1965 s. 127.

⁵³ Są one poprzedzone partykułą „εἶτε”

⁵⁴ Zob. jw. s. 299.

⁵⁵ Zob. jw. s. 29, 54. Podobnie R o m a n i u k, jw. s. 242; S c h l i e r. *Der Römerbrief* s. 370; W i l c k e n s. *Der Brief an die Römer III* s. 15.

⁵⁶ Por. jw. s. 242.

⁵⁷ „(Die Prophetie) ist die Gabe inspirierter Predigt, deren Inhalte Paulus in 1 Kor 14, 3 als *οἰκοδομή* (Erbauung), *παράκλησις* (Mahnung) und *παραμυθία* (Tröstung) umschreibt” (W i l c k e n s. *Der Brief an die Römer III* s. 14). Por. U. B. M ü l l e r. *Prophetie und Predigt im Neuen Testament. Formgeschichtliche Untersuchungen zur urchristlichen Prophetie (StNT 10)*. Gütersloh 1975 s. 37-46.

3. Słusznie zauważa C. E. Cranfield⁵⁸, że różnica między określeniem *διδάσκειν* a *προφητεῖν* jest dosyć jasna. O ile prorokowanie jest mową wewnętrznym inspirowaną, zawierającą orędzie bezpośrednio związane z aktualną sytuacją w gminie, o tyle nauczanie stanowi trwałą wykładnię nauki opartej na Piśmie św., tradycji i materiale katechetycznym rozpowszechnionym we wspólnotach⁵⁹. O ile jednak te dwie czynności – *διδάσκειν* i *προφητεῖν* można teoretycznie odróżnić, to bardzo powszechne było posiadanie obydwu darów przez te same osoby. Na przykład według Dz 13, 1 Barnaba, Szymon i Szawel byli „prorokami i nauczycielami (*προφήται καὶ διδάσκαλοι*)” Nieco dalej Łukasz nazywa Barnabę i Szawła również apostołami (por. Dz 14, 14)⁶⁰.

4. Wydaje się, że przy braku precyzji co do terminologii i natury charyzmatów można przyjąć, że Paweł używa terminu *προφητεῖα* także w szerszym znaczeniu, jako wszelki dar przemawiania z inspiracji Ducha Świętego, rozumianej także dość szeroko⁶¹. Przecież w 1 Kor 14, 5 napisał: „Chciałbym, żebyście wszyscy prorokowali...” Z kolei w 1 Kor 14, 31 zachęcał: „Możecie bowiem, jeden po drugim, wszyscy prorokować, aby każdy został pouczony i napomniany” Podobną możliwość zakłada także stwierdzenie w 1 Kor 14, 24: „Gdy wszyscy prorokują, a wejdzie jakiś poganin lub prostak, będzie przekonany przez wszystkich...” Także w 1 Kor 11, 4-5 Paweł zdaje się używać czasownika *προφητεῖω*

⁵⁸ *A Commentary on Romans 12-13*. Edinburgh 1965 s. 32.

⁵⁹ Por. L a n g, jw. s. 203; D. H i l l. *Christian Prophetic as Teachers on Instructors in the Church*. W: *Prophetic Vocation in the NT and Today (NT. S 45)*. Ed. J. Panagopoulos. Leiden 1977 s. 117.

⁶⁰ Jeśli Paweł w 1 Kor 12, 28 ustala pewną hierarchię charyzmatów: „Ustanowił Bóg po pierwsze apostołów, po drugie proroków, po trzecie nauczycieli” (por. Ef 4, 11-12), to tę hierarchię należy rozumieć w sensie doniosłości poszczególnych „powołań” dla funkcjonowania Kościoła, a nie w sensie wykluczania się poszczególnych charyzmatów. Zasadne byłoby nawet rozróżnienie pomiędzy urzędami charyzmatycznymi a posługami charyzmatycznymi w Kościele, mimo że Paweł zaciera tę różnicę, obie grupy określając jako charyzmaty. Takie rozróżnienie na bazie 1 Kor 12-14 przyjmuje F. B ö s e n b e r g. *Die Gaben und Kräfte des Heiligen Geistes*. 3. Aufl. Kirchlegern 1961. Również Sullivan (jw. s. 29-30) zaznacza: „Warto zwrócić uwagę, że trzy pierwsze określenia (wg 1 Kor 12, 28) – i jedynie one – odnoszą się bardziej do osób posiadających dary, niż do samych darów” Jak wiemy, sam Paweł, będąc apostołem, był równocześnie prorokiem, nauczycielem (Dz 13, 1), miał dar czynienia cudów (Rz 15, 19) i mówienia językami (1 Kor 14, 18). Schürmann (jw. s. 50) twierdzi nawet, że charyzmat apostołatu zawiera w sobie wszystkie pozostałe charyzmaty.

⁶¹ „Das Wort bezeichnet jemand, der des Willen Gottes in die Öffentlichkeit hinaus ausspricht (od *προφημί*)” (L a n g, jw. s. 202). Por. H. K r ä m e r. *προφήτης*. TWNT VI 795; G. F r i e d r i c h. *προφήτης*. TWNT VI 829. Według 1 Tes 1, 5 także zwykle misyjne głoszenie Ewangelii dokonuje się „*ἐν πνεύματι*” W 1 Kor 14 zdaje się prorocstwo rozumieć w znaczeniu różnych darów, określonych na wstępie jako „*πνευματικά*”. „Nie jest wykluczone, że te same charyzmaty mógł Paweł określać różnymi terminami, np. charyzmaty umiejętności, nauczania i objawień zbliżone są do charyzmatu prorocstwa” – pisze J. S t e p i e Ń. *Teologia św. Pawła*. Warszawa 1979 s. 500. Schürmann (jw. s. 51) komentując tekst 1 Kor 12, 8 n. zauważa, że dar prorocstwa poprzedzony jest przez dar mądrości słowa, poznania, uzdrawiania i czynienia cudów, i pisze: „Paweł prawdopodobnie na listach charyzmatów opuszcza te dary, ponieważ one szczególnie często należą do proroków”

w dość szerokim sensie, kiedy zakłada, że również wszystkie kobiety mogą prorokować⁶². Z kolei w 1 Kor 14, 37 czytamy: „Jeżeli komuś wydaje się, że jest prorokiem, czy też pneumatykiem (*προφήτης ἢ πνευματικός*)...” Partykuła *ἢ* zestawia takie pojęcia, które bądź się wykluczają, bądź mogą się wzajemnie zastąpić⁶³. Trudno byłoby twierdzić, że *προφήτης* i *πνευματικός* to dwa terminy wykluczające się.

Przytoczone wyżej argumenty upoważniają do przypuszczenia, że Paweł w Rz 12, 6 użył terminu *προφητεία* w szerokim sensie, jako określenia daru głoszenia ewangelicznego orędzia *ἐν πνεύματι*, bez bliższego sprecyzowania sposobu jego głoszenia.

5. Wielu komentatorów napotyka trudności w rozróżnieniu znaczenia słów: *διδασκαλία* i *παράκλησις*. Obydwie funkcje dotyczą przekazu orędzia ewangelicznego⁶⁴ i służą, podobnie jak wszystkie *πνευματικά*⁶⁵, zbudowaniu gminy. Niektórzy twierdzą, że funkcje te wzajemnie na siebie zachodzą⁶⁶. Różnica polega – zdaniem C. E. B. Cranfielda – na rozłożeniu wewnętrznych akcentów i metodzie. Jeśli nauczanie kładzie akcent na przekaz informacji i wyjaśnień dotyczących zasadniczej doktryny, parakleza ma charakter imperatywny – jest wezwaniem, apelem i zachętą do posłuszeństwa Ewangelii⁶⁷. „Jest pastoralną aplikacją Ewangelii dla konkretnej wspólnoty”⁶⁸.

6. Jak zostało już stwierdzone na podstawie odpowiednich tekstów, *παράκλησις* jest mocno związana z funkcją proroka we wczesnochrześcijańskiej gminie. Trudniej jest to wykazać w stosunku do *διδασκαλία*, jakkolwiek i tu mamy pewne dane ku temu. Według 1 Kor 14, 31 *προφητεύειν* spełnia również rolę *μανθάνειν* – „nauczania”. Ponadto użycie imiesłowu *διδάσκων* w Rz 12, 7 zamiast rzeczownika *διδάσκαλος* służy – zdaniem C. E. B. Cranfielda – lepszemu wyrażeniu myśli przez Pawła⁶⁹. Wydaje się, że zastosowanie imiesłowu

⁶² „Ze sposobu, w jaki Paweł mówi tu o mężczyznach i kobietach modlących się i prorokujących, można odnieść wrażenie, że oczekiwał na proroctwa innych ludzi niż «prorocy», których wyliczył jako drugich po apostołach pomiędzy tymi, których «Bóg ustanowił w Kościele» (1 Kor 12, 28)” (S u l l i v a n, jw. s. 83). Co prawda tekst ten nie jest zgodny z 1 Kor 14, 34, gdzie zabrania się kobietom zabierać głos na wspólnych zebraniach, jednak Klauack (jw. s. 105 n.) dokumentuje, że jest to późniejszy dodatek z okresu powstania Listów Pastorskich.

⁶³ Por. Bauer 693 n.; Bl-Debr-Rehkopf § 446, 1.

⁶⁴ Por. B a r r e t t, jw. s. 238.

⁶⁵ Z wyjątkiem daru glossolalii.

⁶⁶ Por. Z a h n, jw. s. 32; Romaniuk (jw. s. 243) pisze: „Owo podnoszenie na duchu jest pewną formą lub następstwem zwykłego nauczania”

⁶⁷ Por. C r a n f i e l d, jw. s. 33.

⁶⁸ Tamże s. 33. Na koniec swoich wywodów konkluduje, że we współczesnym Kościele obydwie te funkcje spełnia duszpasterz. Wielu komentatorów posługuje się tym słowem przy przekładzie terminu „ὁ παρακαλῶν” (niem. „Seelsorger” – tak m.in. H. W. Schmidt, H. Conzelmann, H. Schlier, W. de Borst).

⁶⁹ Por. jw. s. 31. Autor nie precyzuje jednak, na czym to lepsze wyrażenie intencji Apostoła miałyby

wskazuje bardziej na konkretną czynność we wspólnocie niż na Urząd Nauczycielski⁷⁰.

Tak więc określenia „*παρακαλῶν*” i „*διδάσκων*” mogą być rozumiane jako pewna, jakkolwiek niepełna specyfikacja zadań prorockich.

Dotychczasowe rozważania można streścić następująco:

a) Słowo *προφητεία* w Rz 12, 6-8, podobnie jak *λόγος* w 1 P 4, 11, jest przeciwstawieniem słowa *διακονία*. Obydwa terminy są rozumiane w szerokim sensie.

b) Następne pięć charyzmatów wyrażonych imiesłowami można podzielić na dwie grupy, zarówno pod względem literackim, jak i merytorycznym:

– charyzmaty poprzedzone partykułą *εἶτε* oraz objaśnione za pomocą rzeczowników z rodzajnikami⁷¹, związane są z darem proroctwa;

– charyzmaty bez *εἶτε* oraz opisane za pomocą rzeczowników bez rodzajników określają proste diakonie we wspólnocie⁷².

Jak już wcześniej sygnalizowano, parakleza jest zadaniem nie tylko proroków i apostołów, lecz zwykłych członków Kościoła (por. 1 Tes 4, 18; 5, 11). Dla charyzmatów można wyróżnić dwa klucze klasyfikacyjne: według urzędów – apostołowie, prorocy, nauczyciele itd. (por. 1 Kor 12, 28 n.; Ef 4, 11), którzy zostali „ustanowieni”, oraz według spełnianych spontanicznie, w zależności od potrzeby, zadań i posług. W Rz 12, 7-8 owe poszczególne zadania charyzmatyczne przez użycie rodzajnika zostały związane z pewnymi osobami⁷³.

III. WNIOSKI

W świetle powyższych analiz na podstawie tekstów Rz 1, 11 n. i Rz 12, 8 można mówić o charyzmacie paraklezy. Przedstawia się on jako:

a) Jedna z funkcji charyzmatycznych, związanych z posługą słowa, należąca do *πνευματικά* – darów objawiających się przez natchnione słowo, odpowiadające na konkretną sytuację w gminie.

polegać.

⁷⁰ Michel (jw. s. 229) pisze: „Es fällt auf, daß Paulus durch die Partizipien *διδάσκων* und *παρακαλῶν* die Tätigkeiten und den Vollzug der Charismen betont, nicht sehr die Begabung oder die Würde des Charismatikers”

⁷¹ Por. tekst grecki rozpisany na s. 93.

⁷² Tak właśnie interpretują ten zestaw charyzmatów: R. P e s c h. *Römerbrief*. Würzburg 1986 s. 92. NEchter 6, oraz W i l c k e n s. *Der Brief an die Römer III* s. 15.

⁷³ Por. na ten temat Z a h n, jw. s. 546. Schlier (*Der Römerbrief* s. 371) pisze: „Es ist noch nicht ein Festes Amt, aber es ist, meint Zahn mit Recht, «ein Stand», dessen regelmäßiger Dienst eben das Lehren ist”

- b) Oparty na autorytecie słowa Bożego sposób napominania i zachęcania do dobrego życia.
- c) Posługa o charakterze duszpasterskim, jednak nie zawsze związana z urzędową hierarchią kościelną.
- d) Charyzmat służący umocnieniu wiary i zacieśnieniu wspólnoty wewnątrz gminy, jak też między duszpasterzem i gminą.

DAS CHARISMA DER PARAKLESE

Z u s a m m e n f a s s u n g

Auf Grund von den Texten Röm 1, 11 und Röm 12, 8 kann man vom Charisma der Paraklese sprechen. Dieses Charisma steht sich vor als:

- a. Die charismatische Function, die zu pneumatika – d.h. zu den Gaben, die der Charakter des prophetischen Wortes haben, gehört;
- b. Die Art der Ehmahnung und des Zuredens zum guten christlichen Leben, fussende auf der Autorität des Gottes Wortes;
- c. Die seelsorgliche Dienst, obwohl nicht immer mit der amtlichen Hiërarchie verbunden;
- d. Das Charisma dient zur Bestärkung des Glaubens, sowohl innerhalb der Gemeinde, als auch zwischen dem Seelsorger und der Gemeinde.